

tet en Siddeplads med 2 Plankebænke, og som Symbol for Stedet er her placeret et smukt, gammelt Ege-Trækors.

Erfaringen viser, at de Paarørende den Dag, de skal vælge Gravsted til deres Af-døde, ikke synes de kan gøre det godt nok, og derfor vælger et stort og dyrt Gravsted, uden at tænke paa, om de nu ogsaa senere har Midler til at holde Graven vedlige. For at sikre sig imod, at der kommer til at ligge forsømte Grave til lige stor Ærgrelse for Ejeren af Nabo-graven som for Kirkegaarden, forlanges der ved Købet af disse Gravsteder, at Renholdelse, Vanding, Blomster og Granpyntning betales for det Tidsrum, for hvilket Graven er købt og derfor besørger af Kirkegaarden. Ved en saadan kollektiv Pasning af Gravene opnaar man ogsaa at kunne gøre det billigere, hvilket kommer alle Parter til Gode.

Fig. 159.
Havedør paa
Ørungaard ved
Frederikssund med
Ligsten fra Udesundby
Kirkegaard.
Foto: A. Garboe 1938.

Fortidsminder, som man handlede ilde med —

Af Sognepræst, Dr. phil. Axel Garboe

At der i ældre Tider er faret haardt frem imod vore Kirkers Inventar og Mindesmærker, er en kendt Sag. Jeg tænker her ikke paa alt, hvad der fjernedes i Reformationstiden, men mere paa alt det, som man lod forfalde og tilsidst førte bort som værdiløst. Især tænker jeg i Dag paa, hvor mange *Ligsten* med interessante, maaske historisk betydningsfulde Inskriptioner, vore Kirker har rummet, ogsaa i landlige Egne, men som nu enten er fjernet fra Kirken eller destrueret til det ukendelige.

Ofte var det som bekendt saaledes, at der lagdes store *Ligsten* med indholdsrige Indskrifter over Graven i Kirkerne. Nogle af disse Sten fra det 16. og 17. Aarhundrede var af saa haardt Materiale, at de let kunde modstaa de mange Fød-

ders Slid, naar Slægt efter Slægt af Kirkegængere travede hen over dem. I den Kirke, *Skibby*, hvor jeg er Præst, ligger der en saadan Sten fra 1666; den blev lagt af en *Skibby-Præst, Peder Sørensen Bagge*, over hans Familiebegravelse, og er af en saa haard Bjergart, at den er ret uforgængelig. Men i samme Kirke ligger der en middelalderlig *Ligsten* over en Adelsmand. Stenen er af ølandsk Kalksten og saa blød, at den i overskuelig Fremtid vilde miste hele Resten af sin Inskription, hvis man fik Lov til at betræde den, saaledes som det længe er sket. For nogle Aar siden, blev samme middelalderlige Stens ene Ende ganske simpelt hugget bort, fordi der skulde installeres et Varmeapparat i Kirken. Kirkegængernes Vandring over Stenen vilde inden altfor

længe have fuldført Ødelæggelsen, dersom ikke en skærmende Maatte blev lagt der til Værn om dette ærværdige Minde fra en fjern Fortid, saadan som man iøvrigt ogsaa skærmer Liggestenene f. Eks. i Roskilde Domkirke.

Præsteindberetninger og lignende Dokumenter fra ældre Tid giver et levende Indtryk af, at paa samme ilde Maade er det gaaet mange andre Mindesmærker i Kirkerne. De er helt forsvundet eller slidt indtil det ukendelige, eller man finder en Stump af dem og værner nu om denne. Men med en egen Klang taber maaske et Par Mindebogstaver fra Brudstykke; »in pace«, i Fred, staar der maaske endnu at læse.

Andre — mange — af de gamle Gravstene fra Kirkerne er ført bort fra deres Sted og havnet, maaske langt fra Kirkerne, hvor de hører hjemme. De har forsaavidt delt Skæbne med Døbefonte, der blev gjort til Vandingstrug for Kreaturerne eller blev Blomstervaser i et Haveanlæg. Ligstenene var jo saa rart nemme at benytte til Trappetrin eller paa en eller anden Maade.

En Dag træder man ud af en sjællandsk Gaards Havestuedør og sætter sin Fod paa en smuk graa Ølands-Kalksten med de let kendelige forstenede Ortoceratiter i. Den ene Halvdel af Stenen er ganske glat, men paa den anden staar der en Del slidte Bogstaver. »Denne Steen hafver erlig og velactig Mand Peder Andersøn, som boede vdi Udsundbye med sin kiere Hustru Else Kirstensdatter ladet bekostet tiell deris graf . . .« Og saa er der nogle næsten ulæselige Bogstaver — vist om at faa Lov til at hvile under denne Sten til Gud vil unde dem en glædelig Opstandelse.

Efter Stenens Størrelse at dømme har det næppe været helt ligegyldige Personer, den engang (i det 17. Aarhundrede) blev lagt til Minde over — og forøvrigt: ingen er ligegyldig. Ikke drømte disse om, at Stenen fra deres Grav skulde komme

saa langt (flere Kilometer) bort og blive Trappesten ved en Havestuedør . . .

Og nu er der forsaavidt ikke noget at bebrejde de nuværende Ejere af Stenen. Det vilde være at skyde ganske over Maallet. Men hvad der er Hensigten med disse Linier er at slaa til Lyd for at fare varsomt med, hvad der *endnu* findes i og ved vore Kirker, ogsaa ved smaa fattige Landsbykirker, af Minder om dem, der levede paa disse Steder før os. De er et værdifuldt Forbindelsesled mellem Fortid og Nutid. De taler et eget stærkt Sprog til Slægt efter Slægt. Skal de endelig vige Pladsen for Nutidskrav, saa lad det ske pietetsfuldt. Vi har ikke Raad til at miste noget af denne Del af vor Slægtsarv.

Om Træer og Buske paa vore Kirkegaarde

Nogle orienterende og kritiske Betragtninger af Havearkitekt Johannes Tholle

(Fortsat fra Side 64)

Foruden den allerede nævnte Pesttjørn paa Skamby Kirkegaard (se S. 64) kan nævnes andre Pesttjørne paa Ulsted (Kjær Herred) og i Ovsted (Vor Herred).

Simon Paulli nævner i sin Lægebog (1648) Ask, Lind og Hyld som Kirkegaardstræer, — altsaa atter de samme som andetsteds anført, og disse suppleret med Eg og Tjørn har saaledes været de 5 Træarter, der navnlig har præget de kristne Begravelsespladser til omkring Udgangen af 1700'erne, — enten selvsaaede fra Frø, der er fløjet ind paa det viede Omraade fra Naboen (ofte Præstegaardshaven) og har fundet Vokseplads enten paa Gravene eller Græsset imellem disse eller langs Kirkegaardens Hegn, — eller maaske er blevet plantet. Kun yderst sjældent kan man regne med, at de har været anbragt efter en forud lagt Plan (»Lindegaarden«) (jævnf. Side 63).

Selvom de Forestillinger, som man kan gøre sig om Antallet af Arter af Træer